

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxonovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarqand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xadjamuratova Matlyuba Xashimovna</i> YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISHNING TARIXIY ILDIZLARI	11-15
<i>Abdimo‘minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYODA KO‘PTOMONLAMA MUNOSABATLAR: TARIXIY YONDASHUVLAR, SIYOSIY VA IQTISODIY INTEGRATSIYA	16-22
<i>Шадманов Турдибай Рузибаевич</i> ПРОБЛЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ ПРИ СТРОИТЕЛЬСТВЕ ЖИЛЬЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В ПЕРИОД 1940-1960 ГГ	23-27
<i>Мирзаева Наргиза Беркиновна, Рузиева Мухлиса Баходир кизи</i> ИНВАЛИДНОСТЬ И ЕЕ ИСТОРИЯ. СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ИНВАЛИДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	28-33
<i>Abdug‘aniyev Bekzod Abduvali o‘gli</i> SUG‘DIYLARDA DIN MASALASI: ZARDUSHTIYLIK VA MAZDAKIYLIK	34-40
<i>Umrzoqov Maqsud Shokirovich</i> V.L.VYATKINNING SAMARQANDNING TARIXIY YODGORLIKLARINI O‘RGANISHGA DOIR ISHLARI	41-46
<i>Ochildiyev Lochinbek</i> QASHQADARYO VOHASI TARIXIY-MADANIY YODGORLIKLARI, ZIYORATGOHLARI ULARNING TARIXIY-ETNOGRAFIK XUSUSIYATLARI	47-56
<i>Mamatqulov Bekzod, Bozorov Alisher</i> O‘ZBEKISTONDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHIDA JANUBIY VILOYATLARNING O‘RNI (1924-1991-YILLAR)	57-64

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Мамажонов Акрамжон</i> МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАР (УМУМЛАШГАН ДАРОМАДЛАР) ТЎҒРИСИДАГИ ҲИСОБОТ ВА УНИ ШАКЛЛАНИШИ	65-71
<i>Xolmuratov Xolilla</i> O‘ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISH VA ENERGO-SAMARADORLIKNI OSHIRISH ISTIQBOLLARI: IQTISODIY VA IJTIMOIIY TAHLIL	72-83
<i>Karimov Khojakbar</i> INNOVATION POTENTIAL AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN’S MANUFACTURING SECTOR: ENHANCING EFFICIENCY THROUGH AI-DRIVEN MANAGEMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURES	84-90
<i>Тўлаков Улуғбек Тошмаматович</i> СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР	91-105

<i>Xolmurotov Fozil</i> RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH VA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQAVIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH: NAZARIYA VA AMALIY YONDASHUVLAR	106-118
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	119-129
<i>Abdusattorov Sodiqjon</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI TURLARI	130-134
<i>G'anibayev Ixomjon</i> AUDITORLIK DALILLARI ISHONCHLILIGINI TA'MINLASHDA INTERVYU USULINING AHAMIYATI	135-145
<i>Akhmedov Khasan</i> ISSUES OF IMPROVING THE SYSTEM OF COMPENSATION PAYMENTS UNDER COMPULSORY CIVIL LIABILITY INSURANCE	146-153
<i>Саттаров Абдусамат Умирқулович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЁТДА БАҲОЛАШ МЕТОДИКАСИ ВА УНДА ЭКОНОМЕТРИК УСУЛЛАР	154-159
<i>Musamukhamedov Azimjon Jamoliddinovich</i> O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MIKROMOLIYA: BARQARORLIK VA FAROVONLIK SARI ADOLATLI YO'L	160-168
09.00.00 - FALSAFA FANLARI	
<i>Xaitov Elmurod Bekmurodovich</i> DUNYO AHOLISINING O'SISH DINAMIKASIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY KO'RSATKICHLAR VA AHOLI HAYOT SIFATI	169-174
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> BIOEPISTEMOLOGIYA YOKI EPISTEMOLOGIYADA FANLARARO YONDASHUVLAR	175-179
<i>Sulaymonov Maxmudjon Shuxratbekovich</i> O'ZBEKISTONDA FUQAROLIK POZITSIYASI SHAKLLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOIY OMILLARNING FALSAFIY TAHLILI	180-185
<i>Berdaliyeva Sevara</i> YUSUF XOS HOJIBNING AXLOQIY QARASHLARINI SHAKLLANISHINING TARIXIY-IJTIMOYIY OMILLARI	186-198
<i>Ergashev Urolbek Berkinovich</i> AHMAD TOSHKO'PRIZODA ILMLAR TASNIFINING AHAMIYATI	199-205
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON GO'ZALLIGI VA UNING AXLOQIY VAHOSI	206-211
<i>Абдуллаходжаев Гайрат</i> ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ	212-215
<i>Ro'ziyev Maqsud O'rinovich</i> ABULHASAN BAHMANYOR SHAXSIYATI VA MA'NAVIY MEROSI	216-220

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>O'zbekov Umidjon Narzullo o'g'li, Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	221-225
<i>Kamalova Madina</i> CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA BOLA RUHIYATI	226-230
<i>Karimov Rivojiddin Gulamjonovich</i> DISCOURSE AND ITS LINGUOCULTURAL INTERPRETATION	231-240
<i>Baxtiyorova Maftuna Baxtiyorovna</i> INGLIZ TILIDA ANTROPONIMIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	241-246
<i>Nurmuxammedov Yusuf Shakarboyevich</i> FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING MA'NO QATLAMLARI, METAFORA VA METONIMIYA KABI LINGVISTIK HODISALAR BILAN ALOQASI	247-251
<i>Xujakulov Ravshan Isroilovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQ TABOBATIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DERIVATSION TADQIQI	252-258
<i>Olimova Khurshida Vaydillayevna</i> "PROPER NOUNS IN ENGLISH AND UZBEK: STRUCTURE AND THEIR UNIQUE FEATURES"	259-263
<i>Ermatov Ixtiyor, Risqulova Muslima</i> "DEVONU LUG'OTIT TURK" ASARIDA TOPONIMLARNING BERILISHI	264-269
<i>Abduraimova Dinara Bahodir qizi, Abdullayeva Nilufar Ramazonovna</i> INGLIZ TILIDAGI LEKSIK MATERIALLARNI BOYITISHDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARNING O'RNI	270-273
<i>Mardonov Maxmud</i> LATIFALARNI TASNIF QILISH MEZONLARI VA TASNIFOTI	274-280
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	281-284

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Абдурасулова Кумриниса Раимкуловна, Каракетова Дилноза Юлдашевна</i> КРИМИНОЛОГИЯДА САБАБИЯТ	285-302
<i>Yumatov Bogdan Olegovich</i> APPROACHES TO UNDERSTANDING THE PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION MONITORING	303-309
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРОБЛЕМЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ СМАРТ-КОНТРАКТОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО УЗБЕКИСТАНА	310-317
<i>Бекбутаева Лобар</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ: МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ	318-323

<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> CHIQUINDILARNI TRANSCHEGARAVIY TASHISH VA OLIB O'TISHNING XALQARO HUQUQIY TARTIBI	324-329
<i>Саидов Шохруххон Музаффарович</i> ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚ ИЖОДКОРЛИГИ ФАОЛИЯТИДАГИ ИШТИРОКИНИ БАҲОЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	330-338
<i>Maxmudov Sunnat Azim o'g'li</i> AYBLILIK TO'G'RISIDAGI MASALANI HAL QILMAY TURIB JINOYAT ISHINI TUGATISH TARTIBI: QONUNCHILIKDAGI MUAMMOLAR TAHLILI	339-348
<i>Inomxo'jaeva Sanobar Muxammadixonovna</i> JAMIYATDA HUQUQIY ONGNI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY TARBIYA USULLARINING AHAMIYATI	349-355
<i>Mirzakarimova Dilafuz Doniyorovna</i> SUN'IY INTELLEKT, ROBOTOTEXNIKA VA HUQUQ: SUN'IY INTELLEKTNING XAVFSIZ KIBERXAVFSIZLIK TIZIMLARIGA TA'SIRI	356-362
<i>Raximjonova Nargizaxon Raximjonovna</i> YAGONA JINOYATNING JINOYAT-HUQUQIY TAVSIFI	363-368
<i>Dehqanov Raxmatilla Mirzaraxmat o'g'li</i> ISTE'MOLCHILAR ISHTIROKIDAGI TRANSCHEGARAVIY MUNOSABATLAR UCHUN QO'LLANADIGAN HUQUQ	369-374
13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Iminaxunova Iroda Xuseynovna</i> DIAGNOSTIK YONDASHUV ASOSIDA XORIJIY TILNI O'QITISH IMKONIYATLARI	375-379
<i>Xusanova Mohira</i> XORIJIY TILLARNI O'QITISH VA NAZORAT QILISHNING MAZMUNI	380-386
<i>Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich</i> TEXNIK VA SAN'AT FANLARINI INTEGRATIV O'QITISHDA SINERGETIK KOMPETENTLIKNI TAKOMILLASHTIRISH	387-391
<i>Erkulova Feruza Melikuziyevna</i> THE ROLE OF METHODOLOGICAL TRAINING IN ENHANCING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS	392-402
<i>Malikova Madina Abduraxmon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARINI O'QITISH JARAYONIDA HAMKORLIK VA KOOPERATIV O'QITISH TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING USTUVOR USULLARI	403-407
<i>Умаров Азиз Авазович</i> РОЛЬ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ: МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	408-412
<i>Рахмонова Шалола Фахриддин кизи</i> ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА МЕДИА КОМПЕТЕНЦИЯНИНГ ЎРНИ	413-417
<i>Boymirzaeva Raximaxon Xoshimjonovna</i> XALQ TA'LIMI PEDAGOGLARNI MALAKASINI OSHIRISH JARAYONIDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHGA OID XORIY TAJRIBASI	418-427

<i>Jamolova Mohigul Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK CHET TILI FANI O'QITUVCHILARINING TANQIDIY FIKRLASH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI	428-432
<i>Raxmatov Mirzo Mukimovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARIGA DASTURLASH TILLARINI O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISHDA SEMIOTIK YONDASHUV	433-438
<i>Umirova Mamlakat Imomovna</i> NUTQIY MADANIYATNI O'STIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	439-442
<i>Nafasov Arslon Komilovich</i> TARIX FANINI O'QITISH PEDAGOGIK TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA	443-448
<i>Valiyeva Nasiba Xadiytullayevna</i> OLİY TA'LIMDA O'QITISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK METOD VA MODELLAR	449-455
<i>Мухаммадиева Угилрой Холмуродовна</i> ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБЛАСТИ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА У СТУДЕНТОВ	456-463
<i>Qosimova Ozoda Xudoynazarovna</i> PEDAGOG XOTIN-QIZLARNING IJTIMOY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY- PEDAGOGIK TAHLILI	464-472

Received: 20 December 2024

Accepted: 5 January 2025

Published: 15 January 2025

Article / Original Paper

THE RESEARCH ON THE STUDY OF HISTORICAL MONUMENTS IN SAMARKAND BY V.L.VYATKIN

Umrzoqov Maqsud Shokirovich,

History teacher in Samarkand Presidential School

Abstract. A great deal of work has been done in studying the history of ancient and old Samarkand. In particular, the scientific justification of Samarkand's 2750-year history has been provided. However, the study of Samarkand's history and the activities of scholars who have worked in this area have not been sufficiently reflected. This article briefly discusses the history of Samarkand city historiography, which is one of the most important and relevant issues in historical science, as well as the contributions of Vyatkin in this field.

Keywords: Amateur archaeologist, Ibrahim Tabgachkhan, epigraphic monuments, trench, sextant, kairak, Healing water, Toile rasad.

V.L.VYATKINNING SAMARQANDNING TARIXIY YODGORLIKLARINI O'RGANISHGA DOIR ISHLARI

Umrzoqov Maqsud,

Samarqand shahar Prezident maktabi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Qadimgi va ko'hna Samarqand shahri tarixini o'rganish borasida juda ham ko'plab ishlar amalga oshirildi. Jumladan Samarqandning 2750 yillik yoshi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Lekin Samarqand shaharini tarixini o'rganilishi, bu borada ish olib borgan olimlar faoliyati yetarlicha aks ettirilgani yo'q. Tarixshunoslikda muhim dolzarb masalalardan hisoblangan Samarqand shahar tarixi tarixshunosligi, uni o'rgangan Vyatkin faoliyati haqida maqolada qisman to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: havaskor arxeolog, Ibrohim Tabg'achxon, epigrafik yodgorliklar, transheya, sekstant, qayroqi, Shifobaxsh suv, Toile rasad.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I1Y2025N06>

Kirish. 1904-yil yozida Rus Komitetining topshirig'iga binoan O'rta va Sharqiy Osiyoni tarixiy, arxeologik lingvistik va etnologik jihatdan o'rganish maqsadida V. V. Bartol'd ilgari bu yerda ishlagan professor N. I. Veselovskiyning tashabbusi bilan qadimiy Samarqand shaharchasi Afrosiyobda temuriylar zamonasidan ilgari shahar topografiyasini aniqlash va Samarqand jome masjidining qoldiqlarini topish maqsadida qazish ishlarini boshlab yubordi.

Qazish ishlari V. L. Vyatkinning bevosita ishtirokida olib borildi va noma'lum bir yirik g'ishtin imorat qoldiqlari topildi. Vyatkin Namozgoh degan joyda Shayxzoda darvozasi orqasida o'rta asrga mansub diniy inshoot qoldiqlarini topdi. Bu qazishlardan keyin (arxeologik maqsadda 1893—1894-yillarda O'rta Osiyoga qilingan safardan keyin) Bartol'd o'zining «arxeolog bo'la olmasligiga» va dalada «tarixning ashyoviy yodgorliklari ustida bunday ishlar olib borishdek fazilatlaridan mahrum» ekanligiga uzil kesil ishonch hosil qildi. Shuning uchun ham Bartol'd arxeologiyaga qiziqishini yo'qotmagan va O'rta Osiyoda arxeologik

qidirishlarning amalga oshirilishiga bajonidil ko‘maklashsa ham qidiruv ishlarida boshida qatnashmadi [1]. Samarqandda olib borilgan keyingi qazish ishlarining hammasiga V.L.Vyatkin rahbarlik qildi. Ko‘p o‘tmay, A. V. Arsixovskiy qayd qilganiday, XX asr boshida O‘rta Osiyo arxeologiyasining markaziy figurasi bo‘lishdek yuksak sharaf Vyatkinga nasib bo‘ldi. Samarqand va uning yaqinidagi yirik shaharcha— Afrosiyob esa uning ilmiy monopoliyasi ekanligiga hech kim e‘tiroz bildira olmasdi.[2]

1905-yilda Vyatkin Rus Komitetining mablag‘i hisobiga (hay‘ati 1903-yilning 27-sentyabridayoq Vyatkin V.V.Bartol‘d, P.M.Melioranskiy, S.F.Oldenburglarning tavsiyasi bilan Komitetning muxbir a‘zosi qilib saylangan edi) yana qazish ishlarini boshlab yubordi. Bu gal u Samarqandning jome masjidini qidira boshladi. Ko‘p o‘tmay, atrofi o‘ralgan peshayvonli va shag‘al to‘shalgan hovli joy bilan jome masjidining qoldiqlarini topishga muvaffaq bo‘ldi. Ko‘rinishidan u Samarqandga bostirib kirganda Chingizxon qo‘shinlari yondirib yuborganiga shubha qolmagan edi.

1909-yilda Vyatkin havaskor arxeolog, harbiy injener B. N. Kastalskiy bilan birgalikda mashhur biya nayman ossuariylari qoldiqlari topilgan (musulmon dini qabul qilinganga qadar bo‘lgan davrdagi loy qabrlar — suyakxonalar) joyni tekshirishdan o‘tkazdi. Bu joydagi inson (erkak va ayollar qiyofasi) tasvirining yopishtirib ishlangan fundamentlar bilan uyg‘unlashuvi kishini hayratga solardi.

1912-yilda esa Vyatkin Afrosiyobda olib borgan qazish ishlari shaharchaning g‘arbiy qismida, Navbahor darvozasi yaqinida X asrga mansub ornamental ganch plitapanellar bilan bezatilgan katta bino (Somoniylar saroyi)ning qoldiqlarini topishga yordam berdi. Kelgusi yili xuddi shu yerning o‘zida birinchi marta qadimiy devor tasviriy san‘atining izlari topildi. Uni asl holicha saqlab qolishning iloji bo‘lmadi. Lekin u rassom. B. F. Rombergning mo‘yqalami bilan bizgacha etib keldi.[3]

Bu O‘rta Osiyoda islomgacha bo‘lgan qadimiy devor tasviriy san‘ati qoldiqlarining, garchand deyarli noma‘lum bo‘lib kelgan bo‘lsada, birinchi marta kashf etilishi edi.

Binoning vazifasi to‘g‘risida xuddi shu davrlarda ikki hafta Samarqandda bo‘lgan V.V. Bartol‘d ushbu yirik bino buddizm yoki zardushtiylarning ibodatxonasi bo‘lgan bo‘lsa kerak degan fikrni bildiradi. Ammo bunga qarama- qarshi ravishda V.A. Vyatkin bino qoldiqlari Ibrohim Tabg‘achxon tomonidan qurilgan saroy qoldiqlari degan fikrni bildiradi.[4]

Vyatkin tomonidan arxeologik tadqiqotlar Afrosiyob hududida yana 1925-yilda ham olib boradi. Afrosiyob olib borilgan tadqiqotlar natijalari Vyatkinning yuqorida qayd qilinganidek “Afrosiyob-qadimiy Samarqand shaharcha” asarida o‘z aksini topadi. Asarda Vyatkin hunarmand kulolar mahallasi borasida, sug‘orish inshootlari va o‘rta asr shahri topografiyasiga oid qimmatli ma‘lumotlarni to‘plashga muvaffaq bo‘ladi. Bundan tashqari u Afrosiyobdagi mavjud kulolchilik mahsulotlarining turlari va shakllari o‘zgarishiga qarab uning madaniy qatlamlari izchil shkalasini aniqlashga o‘rindi. Afrosiyob asarida asosiy xulosa bu shaharning qachon paydo bo‘lganligi to‘g‘risidagi fikr hisoblanadi. Bunga qadar V.V. Bartol‘d mavjud bo‘lgan shaharlar va qishloqlar faqat arab bosqinchilari VII asrda kirgan paytda yuzaga kelgan degan fikrni bildiradi. [5] Bunga qarama-qarshi ravishda Vyatkin shaharda milodiy birinchi asrdanoq o‘troq turmush mavjud bo‘lgan degan xulosaga keladi.

Keyinchalik Vyatkinning Afrosiyobda olib borgan faoliyati Shishkin, Yakubovskiy va boshqa arxeologlar tomonidan yuksak baholansa-da, uning bu boradagi yo‘l quygan kamchiliklari ham qayd qilinadi. Jumladan, ular tomonidan Vyatkinni hajmi jihatidan kichik

uchastkalarda va umumiy tarixiy planda oldida bir maqsadni ko'zlamasdan qazish ishlari olib borish uslubi tanqid qilinadi. Bundan tashqari ular tomonidan Vyatkinning asosiy aybi bu qazishma ishlarida ochilgan materiallarni chop qilmasligi deb ko'rsatiladi.

Vyatkin o'rta asrning epigrafik yodgorliklari, masalan, qayroqi deb ataluvchi (bir tomoniga arabcha matn va raqamlar bitilgan hamda qabr toshi sifatida, foydalaniladigan yirik silliq toshlar) yodgorliklarning ajab xilma-xilligiga yetarli e'tibor berganlarning birinchisidir. Bir necha yil mobaynida u ko'hna Samarqand tumanida topilgan hijriy V—VIII asrlarga) milodiy XI—XIV asrlar) doir 250 dan ko'proq qayroqni ro'yxatga oldi va o'qidi.

Shahar chegarasidagi va uning atrofidagi barcha yodgorliklarni qat'iy hisob kitob qilib borarkan, Vyatkin mustamlaka ma'muriyatining berahmligi va beparvoligini yengdi va ularning saqlab qolinishi uchun juda qattiq harakat qildi, yodgorliklarni joriy remont qilib turish uchun mablag' topishga astoydil harakat qildi, o'rta asr me'morchiligining bu yodgorliklari qanchalik ilmiy madaniy ahamiyatga ega ekanligini matbuot orqali tashviqot qildi («Samarqanddagi o'tmish yodgorliklarini saqlash masalasiga doir», «Samarqanddagi arxeologiya topilmalari to'g'risida» va boshqalar). U yoki bu yodgorlikni har xil bahonalar bilan yo'qotish, ularning ashyolarini qurilishlarga ishlatib yuborish kabi ko'pdan –ko'p qilingan johilona urinishlar albatta Vyatkinning qat'iy va shiddatli qarshiligiga duch kelardi. Vyatkin rahbarligida harbiy topograflar kuchi bilan Samarqand atrofidagi shaharchalar va qurg'onlar devorining qoldiqlari, Samarqand chekkasidagi Al-Fakix va Al-Istaxriy tilga olgan qishloqlarni ham o'z ichiga olgan juda katta devori qiyomat devorlari qoldiqlari suratga olindi va ularning balandligi taqqoslab chiqildi.

1917-yildan keyingi yillarda Vyatkin Samarqanddan boshqa joylarda olib borilgan arxeologik ishlarda ham ishtirok etdi. 1920-yilda u Buxorodagi yodgorliklarni va qadimiy predmetlarni hisobga oldi, 1925-yilda shu yerda Ismoil Somoniy maqbarasini tekshirdi, 1927-yilda qadimgi Termizda o'tkazilgan qazish ishlarida qatnashdi, 1929-yilda Arbinjon qal'asida arxeologik qidiruv ishlarini amalga oshirdi va Xorazmdagi qadimgi yodgorliklarni ro'yxatga oldi va hokazo. Vyatkin tomonidan Ulug'bek rasadxonasi o'rnini aniqlanishi ham bevosita bog'liqdir.

Yozma manbalarda keltirilgan (o'rta asr oxirlarida yashagan turli mualliflarning asarlaridagi) ma'lumotlar rasadxonaning paydo bo'lishi, faoliyati va barbod bo'lishiga doir tarixni umumiy tarzda gavdalantirish imkonini berdi.

Ma'lumki, Ulug'bek mashhur lashkarboshi va davlat arbobi Temurning nevarasi bo'lib, temuriylarning O'rta Osiyodagi ulusini qirq yil —1409-yildan 1449-yilgacha mustaqil boshqargan hukmdordir. Bu davlatning markazi Samarqand edi. U insoniyat tarixiga abadiy kirgan bo'lib, bu ham bo'lsa, eng avvalo, uning o'rta asr davlatlari tarixida kamdan kam uchraydigan tojli olimligidan, o'z davrining ancha bilimli kishilaridan biri bo'lganligidandir. Matematika va astronomiya bilan chuqur, dadil va qat'iy shug'ullanish olim Ulug'bekning hayotiy ishi edi. Bu esa unga olamshumul shuhrat, hurmat va ehtirom keltirdi. Alisher Navoiyning ta'biri bilan aytganda, «Ulug'bekning barcha ajdodlari dom-daraksiz ketishdi. Ularni bizning zamonamizda kim ham eslardi. Ammo u fanga qo'l o'rdi va ko'p narsalarga erishdi».

1424-yili Ulug'bekning amri bilan Samarqand yaqinida rasadxonaga poydevor qurila boshladi, taxminan besh yildan keyin u ishga tushdi. U yirik ayni paytda fan va texnikaning eng yangi yutuqlariga binoan qurilgan observatoriya edi. Na g'arbda, na sharqda unga teng

keladiganini topish qiyin edi. Unda Ulug‘bekdan tashqari uning zamondoshlari, taniqli olimlar Ali Qushchi, G‘iyosiddin Jamshid, Qozizoda Rumiyy va boshqalar ishlashardi. Ulug‘bek rahbarligida hatto hozir, nafis optik asboblardan ham bo‘shlig‘ini tadqiq qilishning eng mukammal metodlari asrida ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan yulduzlar jadvali — «Ziji jadidi ko‘ragoniy» kitobi yaratildi. Ulug‘bek astronomiya maktabi bo‘yicha katta ilmiy ish muallifi, akademik Qori Niyoziyning so‘zlari bilan aytganda, bu maktab jahon astronomiya fanining osmon jismlari va fazoning tuzilishi hamda taraqqiyoti haqidagi fan sifatida keyingi taraqqiyotiga juda katta ta‘sir kursatdi [6]. Ulug‘bekning fazo sirlarini fan nurlari bilan ravshanlashtirishdan iborat dadil va shijoatli urinishlari musulmon ruhoniylari, mutaassib kayfiyatdagilar va feodallarning ancha reaktiv qismining qahr g‘azabini qo‘zg‘atmasdan qolmadi. Qasddan uyushtirilgan fitna natijasida Ulug‘bek o‘z o‘gli Abdulatif tomonidan o‘ldirildi. Qora guruhlarining xuruji Samarqandda ilmiy taraqqiyotni to‘xtatib quydi.

Rasadxona Ulug‘bekning o‘limidan keyin ham bir oz vaqt ishlab turdi. XVI asrning boshlarida rasadxonaning basavlat binosi yer bilan yakson qilib tashlandi diqqatga sazovor bo‘lmagan ahamiyatsiz qoldiqlari asta sekin tuproq qa‘riga ko‘mila boshladi. Xarobazorga aylandi, usti o‘t ulan bilan qoplanib, tez kundayoq bu yerda rasadxonadan nom-nishon qolmadi.

Yuz yillar o‘tdi, bir avlod o‘rniga ikkinchisi keldi. Rasadxonaning joylashgan o‘rni esa unutilib ketdi. Olimlar va mahalliy joyning o‘tmishi bilan qiziquvchilar (L.S.Barshevskiy, N.I.Veselovskiy, M.N.Rostislavov, V.V.Stratonov) vaqti vaqti bilan o‘z sayohatlari paytida rasadxona qoldiqlarini topishga urinib ko‘rdilar. Lekin har gal bu urinishlar muvaffaqiyatsiz bo‘lib kelaverdi. Vyatkin arxeologik kuzatishlar natijasini o‘rta asrga mansub yozma manbalardagi ma‘lumotlar bilan jiddiy ravishda taqqoslay boshladi.

Samarqandning yerli aholisi Vyatkinning oldiga maslahat so‘rab yoki bilimdon va hurmatli kishi bilan dildan suhbat qurish, uchun tez-tez kelib turishardi. Ular bilan uchrashish va suhbat qurishni Vyatkinning o‘zi ham sevardi. U qadimiy narsalarni tushunuvchilarni, qadimiy sharq» qo‘lyozmalarini yaxshi biladigan va ularni yig‘ib boruvchilarni, o‘tmishni o‘rganishga havaskor kishilarni yaxshi tanir, ularning fanga bunday muhabbatini rag‘batlantirib turar, ularning shahar tarixiga doir materiallarni yaxshi bilishidan ozmi ko‘pmi foydalanardi.

Ulug‘bek rasadxonasi xarobalarini qidirishda Vyatkinga uning doimiy va faol yordamchisi, ajoyib xattot va mahalliy yerning o‘tmishini yaxshi biladigan samarqandlik Abu Said Mahzum juda katta yordam berdi.

Abu Said Mahzum rasadxona haqidagi xalq afsonalari va diniy e‘tiqodlarni to‘pladi, turli sharq qo‘lyozmalaridan u haqidagi ma‘lumotlarni ko‘chirib oldi. Akademik V. V. Bartol’dning aytishicha, «Ulug‘bek rasadxonasi o‘rnini aniqlash va shuningdek qazish ishlarini olib borishda Abu Said Mahzumning yordami juda ham qimmatlidir». O‘rta va Sharqiy Osiyoni tarixiy arxeologik lingvistik va etnografik jihatdan o‘rganish uchun tuzilgan rus komitetida mo‘tabar ilmiy organ (Xalqaro sharqshunoslar ittifoqining doimiy markazi) keyinchalik V.V.Bartol’dning taklifi bilan Vyatkinning Samarqandda olib borgan arxeologik ishlariga aktiv ko‘makchi sifatida Abu Said Mahzumni ham mukofotlagan edi. [7]

Kunlardan birida Vyatkin XVII asr vaqf hujjatlaridan birida «Shifobaxsh suv» — Obirahmat arig‘i yonidagi Naqshijahon degan joyda «Tole rasad», «Rasadxona tepaligi» degan o‘rin haqida eslatmalarni uchratib qoldi. Biroq endilikda, bizning zamonamizda ham xuddi o‘sha tepalikka o‘xshash «Tole rasad» — xalqda «Poi rasad», ya‘ni «Rasadxona etagi» degan nom

bilan mashhur tepalik yonidan ariq oqardi.Xo'jjatlarda tilga olingan joyni borib ko'rgandan keyin Vyatkinning ishonchi yana ortdi. U «Samarqanddagi Mirzo Ulug'bek observatoriyasining qoldiqlarini topish maqsadida» qazish ishlarini olib borish uchun mablag' ajratilishini so'rab murojaat qildi. Rus Komiteti tomonidan «usta va sinchkov tadqiqotchiga» ajratilgan mablag' hisobiga 1908—1909-yillarda Vyatkin qazish ishlarini boshlab yubordi. Bu hozirgi yuz yilligimizning boshidagi eng ajoyib arxeologik kashfiyot — Ulug'bek observatoriyasi qoldiqlarining topilishi bilan yakunlandi.

Keyinchalik Vyatkin o'z hisobotida yozganidek «Ulug'bek tomonidan Samarqandda qurilgan rasadxonani keyingi vaqtlargacha ko'pchilik yozuvchilar tilga olishgan bo'lsada, bu tarixiy yodgorlikka qiziqish zo'rligiga qaramay, ta'riflarga binoan bahaybat inshoot aynan qayerda joylashganini aniq bilishmasdi. Rasadxona joylashgan yerni aniqlashda mening qo'limga tushgan vaqf hujjatidan minnatdor bo'lishimiz kerak. U bundan qariyb 250 yil ilgari yozilgan bo'lib, ro'yxatga olingan yer uchastkasining chegaralari orasida hozirgi vaqtda ham Obirahmat arig'i va Naqshijaqon degan nom bilan ataladigan joyda rasadxona (Tole rasad) tepaligi tilga olingan edi. Rasadxona tepaligining tashqi ko'rinishi, tepalik ustining aftidan sun'iy ravishda tekis maydoncha tusini berish uchun salgina haydab va tozalab quyilganligi, g'isht parchinlarining sochilib yotishi va ayrim joylarda tuproq ohakli sement aralashganidan kulrang tusga kirganligi qachonlardir bu erda qandaydir imorat bo'lganligini tasdiqlab turardi. Qazish natijasida esa bu taxmin to'la tasdiqlandi.

Sun'iy yo'l bilan o'yilgan tor yo'lakcha (transheya) bahaybat sekstant («sude») bilan yerning qoyali qobig'iga kirib borardi. Rasadxonaning asosiy asbobi bo'lgan sekstant nafis yo'nilgan marmar tosh bilan qoplangan, bir biriga parallel joylashtirilgan yoysimon inshoot bo'lib, unda arabcha harflar bilan graduslar belgilab quyilgan edi. Uning yordamida samoviy jismlarni oddiy kuz bilan ko'rib turish va asosiy doimiy astronomik jismlarni aniqlash mumkin edi. Yoysimon inshoot bilan transheya devori o'rtasida torgina zinapoya bor edi. U pishirilgan g'ishtdan yasalgan edi. Ulug'bek observatoriyasining sekstanti fanga ma'lum bo'lgan va o'rta asr astronomlari tomonidan ishlatilgan ana shunday asboblardan orasida hozir ham eng nodiri va eng qadimgisi hisoblanadi.

Vyatkin olib borgan qazish ishlari natijasida rasadxonaning boshqa ba'zi asboblarning ham izi topildi. Biroq o'sha vaqtda mavjud qazish metodikasi bilan (alohida transheya qazish) Vyatkin observatoriyaning mukammal umumiy planini aniqlay olmadi. Buni faqat bizning davrimizdagina amalga oshirish mumkin bo'ldi.

Rus Arxeologiya Jamiyati 1910-yil 25-noyabrda «Turkistonning arxeologiya boyliklarining taniqli tadqiqotchisi» sifatida va Ulug'bek observatoriyasi qoldiqlarini topganligi uchun Vyatkini mashhur sharqshunos, akademik V. R. Rozen nomidagi oltin medal bilan mukofotladi. Viktor Romanovich Rozen nomidagi medal to'g'risidagi Nizomga binoan, u bilan «sharqshunoslikka doir rus tilida yozilgan yoki Rossiyada yaratilgan munosib asarlar, yoki ish natijasi fan uchun qimmatli bo'lgan kolleksiyalar tuzishdan, arxeologiya sohasidagi qimmatli kashfiyotlardan va shunga o'xshash narsalardan iborat bo'lgan taqdirda Rossiyaning Osiyodagi o'lkalarida olib borilgan uzoq yillik va muntazam ish faoliyati uchun» taqdirlanadi, deyiladi.[8]

Xulosa. O'rta Osiyo xususan O'zbekiston Chor Rossiyasi tomonidan bosib olinganddan so'ng ham bu hududdagi o'zaro ilmiy jarayonlar endilikda rus olimlari bilan birgalikda, mahalliy xalq vakillari tomonidan ham olib borilgan. Maqolada qisman bo'lsada Vyatkinning Samarqandda olib borgan ishlari haqida ma'lumot berib o'tishga harakat qilindi.

Yuqoridagilardan xulosa qiladigan bo'lsak Samarqand asrlar davomida insoniyat sivilizatsiyasining fan va madaniyatning qadimiy markazlaridan biri bo'lib, jahon madaniyati va fani taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shgan shaharlardan biridir. Shunday ekan uning tarixi doimo tadqiqotchilar diqqat markazida bo'lib, kelgani ham bejiz emas. Shaharning ko'hna tarixini o'rganish XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlangan bo'lib, uning ilmiy jihatdan asosli yoritilishi XX asr birinchi yarmiga to'g'ri keladi.

Vyatkin olib borgan qazish ishlari natijasida rasadxona va boshqa ba'zi Samarqand yodgorliklarini misol qilib keltirishga harakat qilindi. Bundan tashqari o'sha vaqtda mavjud qazish metodikasi bilan (alohida transheya qazish) Vyatkin observatoriyaning mukammal umumiy planini aniqlay olmaganligini ham ko'rib o'tdik. Buni esa faqatgina bizning davrimizdagina amalga oshirish mumkin bo'ldi. U qadimiy narsalarni tuzuvchilarni, qadimiy sharq qo'lyozmalarini yaxshi biladigan va ularni yig'ib boruvchilarni, o'tmishni o'rganishga havaskor kishilarni yaxshi tanir, ularning fanga bunday muhabbatini rag'batlantirib turar, ularning shahar tarixiga doir materiallarni yaxshi bilishidan ozmi ko'pmi foydalanardi. Xulosa qilib aytganda Samarqand tarixining XIX asrning ikkinchi yarmidan to XX asrning 30-yillardagi tarixini o'rganishni bu tarixshunos, va manbashunos hamda arxeolog olimlardan biri Vyatkining ilmiy faoliyatisiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Шишкин В.А. истории археологического изучения Самарканда и его окрестностей в кн. Афрасиаб вып I. Т-1969г. с51-52
2. Арциховский А. Основы Археологии . М-1955г. с-12.
3. Лунин Б. В. Историография общественных наук в Узбекистане. Т-1974 г с 45.
4. Вяткин В.Л. Афрасиаб. Городище былого Самарканда 1927г с18.
5. Шишкин В.А.К истории археологического изучения Самарканда и его окрестностей в кн. Афрасиаб вып I Т-1969г. с-318.
6. Лунин Б. В. Историография общественных наук в Узбекистане. Т-1974 г с -27-30.
7. Лунин Б.В Средняя Азия в дореволюционном и советском востоковедении. Т-1965г. с- 104
8. Лунин Б. В. Историография общественных наук в Узбекистане. Т-1974 г. с -287.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).